

ДР ДРАГОЈЕ ТОДОРОВИЋ

**НЕУСПЕО ПОКУШАЈ ОТКУПА КОНАКА ЈОВАНА ОБРЕНОВИЋА
У ЧАЧКУ ПРЕ 140 ГОДИНА**

Јован Обреновић, господар Јован, како је најчешће ословљаван, брат и одани приврженик политике кнеза Милоша, највећи део свога живота провео је у рудничком и чачанском крају, односно у Брусници¹ и Чачку.

У време устанка 1815. учествовао је готово у свим бојевима и одликовао се храброшћу. Првих година по ослобођењу постао је старшина рудничке нахије са седиштем у Брусници.² Доцније прелази у Пожаревац, где га 1825. затиче Ђакова буна. По овлашћењу кнеза Милоша, господар Јован одлази међу побуњенике да с њима разговара, умири их и поврати ред. Међутим, покушај је пропао. Пошто је побуна узела маха, бунтовници су кренули и на Пожаревац, а господар Јован, не располажући са довољно снага за одбрану, побегне у Пореч. Том приликом конак Јованов био је похаран, а све затечено у њему — поразбијано и поломљено.³ То је била прва од неколико ове врсте, које ће га и доцније потресати.

Из Пожареваца је господар Јован поново дошао у Брусницу, одакле је управљао рудничком нахијом. После смрти Василија Васе По-

повића, обор-кнеза пожешке нахије, кнез Милош доноси одлуку, 1832. године, о спајању рудничке и пожешке нахије и ставља их под управу Јована Обреновића у звању губернатора.⁴

Новом организацијом управе 1834. године, кнез Милош образује пет сердарстава. Окружја: старовлашко, ужичко, чачанско и рудничко сачињавала су рашко сердарство, на чијем се челу налазио велики сердар рашки — господар Јован Обреновић.⁵ Кад су Турци навалили на Србију преко Мокре горе 1834. године, команда над целом народном војском, која је добила задатак да протера Турке, поверена је великом рашком сердару господару Јовану.⁶

После Сретењског устава, 1835. године, кнез Милош укида сердарства и формира војне области. За команданта моравско-подринске војне области,⁷ са седиштем у Чачку, поставио је Јована Обреновића⁸ у чину ђенерала.⁹

Нови положај и нова улога захтевали су и репрезентативнији конак, па је господар Јован већ у марту 1835. године започео зидање новог дома, који ће одговарати угледу и достојанству „његовог сијателства“.

Обраћајући се писмом Петру Лазаревићу, капетану самаилско-подибарском у Карановцу, тражио је да му пошаље „гоге“ (зидаре) који ће отпочети грађење конака. Лазаревић му, уз најлепше жеље, шаље 10 зидара, који треба да поставе темеље конака.¹⁰

Истог лета, 1835. године, конак је стављен под кров, а у јесен господар Јован изводи унутрашње радове и приводи посао крају. У вези с тим писао је у Крагујевац „љубазном Сули“ тражећи од њега да му набави следећи материјал: стакла за „пенцере“, 13 алки жутих — пиринџали „које се на врата прекују на среди те се с њима повуку врата и затварају“, потом још 10 алки мало мањих, такође жутих, за долапе.¹¹

Кад је сасвим завршен, конак господара Јована представљао је особито здање, не само у Чачку, већ и у целој западној Србији.

Уселивши се у нови дом, господар Јован није могао ни претпоставити колико ће судбоносних доживљаја у њему имати.

Тражећи начина да ограничи Милошеву апсолутну власт, његови противници—уставобранитељи, међу којима се нашао и Милошев брат Јеврем, успели су да се донесе устав 1838. године и да натерају кнеза Милоша да напусти земљу. Покушај Јована Обреновића да оружаном интервенцијом спасе престо брату, није успео. Сву власт у рукама имали су потом: Јеврем Обреновић, Тома Вучић

— Перишић и Аврам Петронијевић. Виновнике „побуне“, управо присталице кнеза Милоша, међу којима је био и Јован Обреновић, ново „правитељство“ похапсило је и предало их изванредном—Чрезвичажном суду.

У оваквим приликама покренуто је и питање продаје Јовановог конака у Чачку. Наиме, окружни начелник Милосав Перуничкић жалио се и раније министру унутрашњих дела на веома скучен простор у коме се налазе канцеларије Начелства у Чачку. Обавештавајући свога претпостављеног да је извршио неке „репарације“ на згради коју користи Начелство, он додаје да те ситне оправке не решавају проблем простора, јер се у наведеним просторијама не може дочекати зима (једна соба је од осам аршина а друга од четири).¹² Истовремено, начелник предлаже да другу кућу узме под кирију, уколико „не би правитељство кућу у Чачку бившег војеног команданта узело“.¹³

Тим актом од 9. августа 1839. начелник први пут званичним путем пише о могућности куповине конака за потребе „правитељства“.

Примивши извештај начелников, министар му даје упутства, шаље му новац за извршене поправке, па додаје: „Што се пак куће бившег војеног команданта тиче, у коју се исто начелништво уселити жели, не може му се од стране Попечитељства удовиствореније учинити, почем се не зна оће ли речени бивши командант кућу своју продавати“.¹⁴

Знајући да није надлежан да одлучује о питањима која су везана за тако значајне личности, министар се актом обратио намесницима 11. септембра 1839. године, у коме износи тешкоће Чачанског окружног начелства у вези простора. Пренео је жељу Начелства да за своје потребе купи конак „бившег команданта“. Рекавши да он такву жељу Начелства није хтео разматрати, молио је намесништво за упутство.¹⁵

Намесници нису одуговлачили са одговором и већ 16. септембра обавештавали су министра да може узети под кирију неку другу кућу, али не конак Јована Обреновића.¹⁶

Међутим, подесне куће у Чачку није било и ствар је за кратко обустављена.

Али, 27. октобра 1839. министар унутрашњих дела упућује окружном начелнику у Чачку акт следеће садржине: „Имајући Правитељство намеру кућу Господара Јована Обреновића у Чачку налазећу се, са његовим споразуменијем одкупити, долази Попечитељство

внутрени дела препоручити началничеству да оно речену кућу, простор авлије и к њој принадлежеће зграде просмотри, цело стање њено садашње провивши, с назначенијем од каквог је материјала она начињена, с колико соба и других преграда, које је величине и дужине свака соба и сва кућа и од каквог су материјала остале зграде направљене, опише и заједно с мненијем својим колико би она према том стању данас вредила, Попечитељству овом даљег ради поступка достави“.¹⁷

Може се претпоставити да је претходно вођен разговор са Јованом Обреновићем, па тек после његовог начелног пристанка — предузети су одговарајући кораци.

Начелство је одмах по пријему акта образовало комисију, која је добила задатак да изврши премеравање и процени новчану вредност конака и других, споредних зграда на поседу Јована Обреновића. У комисију су ушли: окружни начелник Перуничич и његов казначеј, затим председник Окружног суда и члан овог суда Васа Симић.¹⁸

Изишавши на лице места, комисија је нашла следеће:

„Један¹⁹ конак на два боја састојећи се од $8\frac{2}{3}$ фата²⁰ дужине и $6\frac{7}{8}$ ширине, с једног краја куће на дојњем на хошету једна оцаклија,²¹ а на другом хошету једна собица а између њи један аралук²² из кога се вуруна ложи. На дојњем боју с другога краја куће подрум под земљом сав од камена сазидан, и на трећем талу простора кућнога, а између подрума и оцаклије, налази се конак,²³ а за конаком с леђа, између подрума и собе, једна трпезарија за 12 персона простора. На горњем боју, на сва четири хошета по једна соба, од које је једна оцаклија, над подрумом међу собама једна сарачана,²⁴ а над трпезаријом једна соба. Остали простор између соба остаје конак из кога има на дојњу страну један хошак мали над мердевинама; овај је сав конак од дрвене грађе осем што је циглом између јапије попуњено подзидат; а изван конака у авлији наодећи се:

Једна зграда с чардаком над њом $2\frac{1}{8}$ фата дужине и квадратне ширине.

Једна зграда од брвана са три преграде, шиндром покривена од $5\frac{1}{2}$ фати дужине и два ширине.

Један млекар под даском покривен — два фата ширине и $3\frac{1}{8}$ дужине.

Један мутвак²⁵ с две собице ћерамидом покривене од $4\frac{1}{2}$ фата дужине и $2\frac{1}{8}$ ширине, и његова је грађа дрвена и подпуњено место чатме²⁶ циглом.

Један аар²⁷ од дасака ћерамидом покривен од 5 дужине и $4\frac{1}{2}$ фата ширине.

Један трпезар од дасака ћерамидом покривен $3\frac{1}{2}$ дужине и $2\frac{1}{2}$ фата ширине, на црквеној земљи начињен.

Авлија са принадлежећом башчицом у којој се 100 дрвета шљиве наоди, $48\frac{1}{2}$ фати ширине и 52 дужине.

Једна пак башчица с 11 дрвета шљива од 27 фати дужине и 26 ширине.

Један конак стари од $4\frac{7}{8}$ ширине и 6 фата дужине, на два боја, дољни бој од брвана о горњи од чатме исплетен и готов се свалити сасвим, има две собе и једну сарачаницу, на горњем боју пак четири собе на ћошковима и између њи један пролазак, и он је целе Наије јербо је за муселима грађен, пак га је неке године суд овдашњи продао Г. Јовану за 3.000 гроша и новци куд су од њега употребљени не зна се.

Земља под конаком истим од 30 фати дужине и 9 ширине састоји се:

Један аар стари од дасака и даском покривен од $3\frac{1}{2}$ ширине и 8 фати дужине, био је поч. Г. Васе Поповића и купио га Г. Јован по казивању овдашњи људи за 200 гроша.

Једна шупа с ћерамидом покривена од $3\frac{1}{4}$ фата ширине и 5 дужине.

Земља пак под истом шупом и кошаром од 30 фати дужине и 18 ширине.

Напоследку и то Началничество ово високославном Попечитељству до знања доводи да гореописана Г. Г. нису могла собе у конацима шацованим премерити из узрока што су ове позатваране, а кључеви од ови овде код већила²⁸ Г. Јованова не наоде се до код њега у Београду, а Г. Г. по знању својем и спољашњом мерењу и прегледу ове конаке с стајама њиовим описала је.

А што се вредности спрема њеног стања тиче, које високославно Попечитељство од Началничества мненије захтева, данас да би од прилике 50.000 чар. гроша вредило.

О чему Началничество с Рапортом овим по Височајшем налогу високославно Попечитељство внутрени дела како описанијем стања преднаведене куће, тако и вредности њене покорно му до знања доставља а особито и једна ливада која је с конаком скопчана наоди се, која је 100 цесарских у вредности, и ако се не откупи мораће јој се штета од конака свагда причињавати.

9. новембра 1839.
У Чачку

Началник Округија Чачанског
Милосав Перуничкић
Писар
Прокопије Пауновић²⁹

Примивши тражене податке од окружног начелника, министар унутрашњих дела их је доставио Намесништву додајући на крају: „Саопштавајући понизно ово све Високославному Намесничеству достојства књажеског и не могући по истому предмету без височајшег наставленија даље поступити, оставља Попечитељство внутрени дела благоуређенију предпохваљеног Намесничества с најучитивијом молбом да му се по учињеном употребленију прилагајем акт врати“.³⁰

Намесници, са потписом све тројице, већ 24. новембра 1839. стављају до знања министру да им је „нужно знати би ли исти Г. Јован пристао на ону прецену куће коју је Началничество округа чачанског учинило“, па му налажу да о том у „споразуменије с реченим Г. Јованом ступи“ и одговор његов да им саопшти.³¹

Министар је тај деликатни задатак поверио своје секретару Јовану Николићу. Објаснивши господару Јовану разлоге своје посете, Николић га је упитао да ли је задовољан проценом Чачанског окружног начелства вредности конака и целог комплекса имања у Чачку. Јован Обреновић је био категоричан истакавши „да он на такову прецену тим већма не пристаје што ја она бившим начелником истог округија покојног Перуничкића, кога он за свог највећег злотвора држи, учињена, придодавајући да га сама двокатна кућа више од 75.000 гроша стоји, пак и онда кад би му Правитељство за исту кућу и остале зграде, у приложеној овде листи назначене, 100.000 гроша чаршијских платило,³² на коју он цену пристаје, да би на штети, у соразмерију саме вредности био“.³³

И на томе је остало. Откуп конака није извршен, не само због двоструко веће цене коју је тражио господар Јован, него и због промене која је настала доласком кнеза Михаила Обреновића на престо. Чим се званично усталичио, (5. марта 1840.),³⁴ кнез је похитао да амнестира све политичке кривце осуђене за учешће у побуни маја месеца 1839. године. Млади кнез је изражавао посебну наклоност према стрицу Јовану. У акту Председништва кнежевe канцеларије упућеном министру унутрашњих дела, 30. марта 1840, наилазимо на нову потврду кнежевог интересовања за све што је везано за Јована Обреновића. У том документу читамо следеће: „Будући да Његова Светлост жели знати како је Попечитељство внутрени дела поступи-

ло у призренију погодбе за кућу Г. Јована у Чачку наодећу се... то, по налогу Његове Светлости, Попечитељство внутрени дела умољава се од стране Представничества да о делу томе час пре надлежно известије овамо пошаље“.^{34а}

Министар унутрашњих дела одговорио је одмах, 2. априла, обавештавајући Кнежеву канцеларију о читавом поступку који се водио око продаје конака господар Јована.^{34б}

Утврдивши званичним путем да конак Јована Обреновића није продат, кнез Михаило предузима нове кораке. Већ 5. априла пише он министру унутрашњих дела: „Г. Јован Обреновић жели ићи у Чачак к својој кући и будући му је нужно имати Објавленије содржанија тог да га у путу овом и код куће његове нико не узнемирује, као што и он никога узнемиравати неће, то препоручујем Попечитељству внутрени дела да му од стране своје даде Објавленије у смислу овог“.³⁵

После овако јасног и категоричког кнежевог захтева, министар је одмах, следећег дана, издао тражено „Објавленије“, после чега није било сметњи да се господар Јован поново нађе у свом дому и свом вољеном Чачку.

Међутим, кнез Михаило се није задовољио само амнестијом стрица Јована — он је желео његову потпуну рехабилитацију. Почетком јесени 1840. године, „Новине српске“ донеле су вест из Крагујевца: „По преставленију Попечитељства правосудија од 7. тек. м. А № 3423 благоволела је Његова Светлост, Милостивши Књаз и Господар наш височајше решити да се Његовом Сијатељству Господару Јовану Т. Обреновићу, од дана изданија овог височајшег благовољителног над њим решенија, сва она грађанска права даду која је и пре имао, и лане, поводом догодившег се у Србији бунта, по содржанију над њим изречене и суштествовавшим Намесничеством под 21. септембра 1839. год. В Н 1275 потврђене пресуде, лишен остао, да и(х) опет наследи и ужива“.³⁶

Млади кнез је овим својим решењем заиста показао, не само велику наклоност према стрицу Јовану, већ и очигледну одважност, јер су уставобранитељи још увек представљали значајну политичку снагу.

Сместивши се поново у Чачку, господар Јован је наставио да живи као члан дома владајућег кнеза. „Новине српске“ јавиле су да је у Чачку „торженствено“ обележен „дан тезоименија“ Његове Светлости и да је господар Јован „у свом конаку, по свршетку литургије, приредио пријем свију овдашњих чиновника, кметова и осталих „от-

мени житеља“. А по подне „играњем ора од младежи у авлији Коначкој до самога мрклого мрака и великим весељем свију ту присуствујући житеља проведен“.³⁷

Тако је господар Јован Обреновић опет добио своје место и одговарајућу улогу која му је припадала као члану дома владајућег кнеза.

Али, ни ово стање није дуго трајало. Као што је познато, Тома Вучић Перишић подигао је буну 1842. године и натерао младога кнеза да напусти Србију. Покушај господара Јована Обреновића да из Чачка крене у помоћ кнезу, није уродио плодом. Овога пута морали су сви Обреновићи у емиграцију, с њима и Јеврем Обреновић, који је раније, заједно са уставобранитељима, протерао брата Милоша и осудио Јована.

У емиграцији је Јован и умро, у Новом Саду, 1850. године.³⁸

НАПОМЕНЕ

1. Брусница — данас Горњи Милановац. У овом напису само су додирнути значајнији датуми из живота Јована Обреновића — неопходни за осветљавање теме коју обрађујем. Ово тим пре што још немамо документовану монографију о његовом деловању у овом крају.

2. Милан Б. Милићевић, Поменик, Београд, 1888, стр. 462.

3. Владимир Стојанчевић, Милош Обреновић и његово доба, Београд, 1966, стр. 123.

4. АС (Архив Србије), КК (Кнежева канцеларија), XIV, 101.

5. Радосав Марковић, Војска и наоружање Србије кнеза Милоша, Посебна издања САН, Београд, 1957, стр. 161.

6. Исто. Турци су том приликом потучени код села Заовине. Мада су се заклели да ће у Србији опет успоставити „царски ред“, потучени и посрамљени враћени тамо одакле су дошли (Исто, стр. 164).

7. Моравско-подринску област, односно команду сачињавала су окружја: ужичко, рудничко, чачанско и крушевачко (Исто, стр. 125).

8. Радосав Марковић, наведено дело, стр. 125.

9. Јован Обреновић имао је у почетку чин генерал-мајора, а од 1837. генерал-дивизионера (Исто, стр. 125). Иначе, „само кнежева браћа, Јеврем и Јован, били су генерали и нико више“ (Исто, стр. 104).

10. АС, КК, XIV, 511.

11. АС, КК, XIV, 682. Овај напис нема претензија да улази у полемику око питања када је подигнут конак Јована Обреновића у Чачку, већ само у контексту разраде теме даје најнужније податке.

12. аршин — око 70 см.

13. АС, МУД, П, II, 88/1839.

14. Исто.

15. Исто.

16. Исто.

17. АС, МУД (Мин. унутрашњих дела), П (Полицајно), II, 144/1840.

18. Исто.

НЕУСПЕО ПОКУШАЈ ОТКУПА КОНАКА ЈОВАНА ОБРЕНОВИЋА У ЧАЧКУ ПРЕ 140 ГОД.

19. Цифром писане бројке на почетку сваке нове алинеје заменио сам речима како не би настала забуна, јер је у оригиналу редовно иза цифре стављена тачка те се стиче утисак да се ради о редном броју.
20. фат — шест стопа.
21. онаклија — просторија која има огњиште са озиданим димњаком.
22. аралук — мали ходник, међупростор
23. конк — ходник
24. сарачана — просторија у којој се држи прибор за коње
25. мутвак — кухиња
26. чатма — кућни зид од дасака или пружењем оплетен па облепљен
27. аар (ахар) — штала, коњушница
28. већил — заступник, пуномоћник
29. АС, МУД, П, II, 144/1840.
30. Исто.
31. Исто.
32. Ради упоређења, дајемо неке цене из четрдесетих година прошлог века: пар волова коштао је 1.200 гроша, пар свиња — 40 гроша, ока (1,283 кг) пшенице 12 пара (АС, КК, XIV, 842).
33. АС, МУД, П, 144/1840.
34. „Новине српске“, бр. 10 од 9. марта 1840.
- 34а. АС, МУД, П, 144/1840.
- 34б. Исто.
35. АС, МУД, П, II, 124/1840.
36. „Новине српске“, бр. 40 од 28. септембра 1840.
37. Исто, бр. 50 од 7. децембра 1840.
38. Милан Б. Милићевић, Поменик, стр. 462. За Јована Обреновића може се рећи да је први од трагичара из лозе Обреновића: 1825. умро му је син Обрен, 1835. умире му супруга Круна, 1838. губи кћер Јелену, исте године и сина Павла из другог брака, 1839. стављен под суд, 1842. емигрирао, 1850. умро у туђини.

Сл. 1. Господар Јован Обреновић

Министерство Финансовъ

Секретарю

Министерство Финансовъ

Да свали с трактата Тодъ за тота
Актъ отъ мене Николая у мене да вѣдѣ
Може да издаде за Дистанс
Тодъ и тѣмъ да вѣдѣ за тота
10 Станъ Николая у мене 1910 годъ
Меня вѣдѣ у Николаевъ

Будете за тота Отказанъ отъ мене,
како с тота вѣдѣ за тота
свѣдѣ у тота вѣдѣ за тота
у тота вѣдѣ, за кое с тота вѣдѣ
како вѣдѣ за тота вѣдѣ за тота
Въ 1911 году тота вѣдѣ за тота
за тота вѣдѣ за тота вѣдѣ за тота
Будете за тота вѣдѣ за тота
свѣдѣ за тота вѣдѣ за тота
како вѣдѣ за тота вѣдѣ за тота

ДТ № 47.

Министерство Финансовъ

Министерство
Финансовъ

Министерство Финансовъ

Министерство

Министерство

Министерство

835

Министерство

Ст. 2. Писмо Петра Лазаревича, Ювану Обреновичу којим га оба-
вештава да шаде 10 гога за постављане темѣља конака

Ст. 3. Актъ предстанника кнежеве канцеларије, министру унутрашнихъ
дела којим тражи податке о продаји конака у Чачку

